

PROFESSIONAL TA'LIM O'QUVCHILARINING HUQUQIY MADANIYATINI OSHIRISH KORRUPSIYAGA QARSHI KURASHISH OMILI SIFATIDA

Toshmatov Abdumavlon Sayfuddinovich

Erkin tadqiqotchi

ANNOTATSIYA

Ushbu tezisda korrupsiya muammolari, uning huquqiy asoslari va korrupsiyaga qarshi kurashish chora-tadbirlari muhokama qilinadi. Korrupsiyaga qarshi kurashish chora-tadbirlaridan biri bu o'quvchilarning huquqiy madaniyatini oshirishdir. Shu bois mazkur maqolada professional ta'lim o'quvchilarining huquqiy ong, huquqiy madaniyat va huquqiy savodxonlikni oshirishning ba'zi yo'llari taklif etilgan.

Kalit so'zlar: korrupsiya, huquqiy ong, qonun, huquqiy madaniyat, huquqiy bilim.

Bugungi kunda korrupsiya muammosiga jahonning deyarli har bir mamlakatida duch kelish mumkin. Korrupsiya so'nggi yillarda xalqaro miqyosda transmilliy jinoyat sifatida tomonidan keng muhokama qilinayotgan mavzulardan biridir.

Ta'kidlash lozimki, korrupsiya keltiradigan zarar barcha davlatlar uchun teng sanalib, mazkur illat davlatning turli sohalariga, xususan siyosiy, iqtisodiy, ijtimoiy, madaniy jabhalarida amalga oshirilayotgan islohotlarga hamda mamlakatning xalqaro maydondagi imidji va investitsiyaviy jozibadorligiga salbiy ta'sir ko'rsatadi.

O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Sh.M.Mirziyoyevning 2020 yil 24 yanvar kuni O'zbekiston Respublikasi Oliy Majlisiga qilgan Murojaatnomasida ta'kidlaganidek, "Jamiyatimizda korrupsiya illati o'zining turli ko'rinishlari bilan taraqqiyotimizga g'ov bo'lmoqda. Bu yovuz baloning oldini olmasak, haqiqiy ishbilarmonlik va investitsiya muhitini yaratib bo'lmaydi, umuman, jamiyatning birorta tarmog'i rivojlanmaydi"

Korrupsiyaga qarshi kurashishning ustuvor huquqiy asoslari qator xalqaro huquqiy normalarda o'z ifodasini topgan bo'lib, ularga quyidagilarni kiritish mumkin:

2003 yil 31 oktyabrda qabul qilingan BMT ning Korrupsiyaga qarshi Konvensiyasi;

2000 yil 15 noyabrda qabul qilingan BMT ning Transmilliy uyushgan jinoyatchilikka qarshi Konvensiyasi;

1999 yil 27 yanvardagi Yevropa Kengashining "Korrupsiya uchun jinoiy javobgarlik to'g'risida" gi Konvensiyasi;

1999 yil 4 noyabrdagi "Korrupsiyaga uchun fuqarolik huquqiy javobgarlik to'g'risida" gi Konvensiyalari va boshqalar.

O'zbekiston yuqorida ta'kidlangan xalqaro normalardan 2008 yilda Birlashgan Millatlar Tashkilotining Korrupsiyaga qarshi Konvensiyasi, shuningdek, 2010 yilda Iqtisodiy hamkorlik va taraqqiyot tashkiloti doirasida qabul qilingan Korrupsiyaga qarshi kurash bo'yicha Istanbul Harakat rejasini ratifikatsiya qilgan.

Ta'kidlash joizki, mamlakatimizda korrupsiyaga qarshi kurashish hamda ushbu turdagi jinoyatlarni sodir etilishini oldini olishga qaratilgan kompleks chora-tadbirlar tizimli ravishda amalga oshirilmoqda. davlat va jamiyat hayotining barcha sohalarida korrupsiya omillarini keltirib chiqarayotgan tizimli muammolarni bartaraf etishga qaratilgan qator normativ-huquqiy hujjatlar qabul qilinib, amaliy hayotga tatbiq etilmoqda.

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 9-yanvardagi «Jamiyatda huquqiy ong va huquqiy madaniyatni yuksaltirish tizimini tubdan takomillashtirish to'g'risida»gi 5618-sonli hamda 2020-yil 29-iyundagi "O'zbekiston Respublikasida korrupsiyaga qarshi kurashish tizimini takomillashtirish bo'yicha qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida"gi PF-6103 sonli Farmonlariga muvofiq tashkil etilgan Korrupsiyaga qarshi kurashish agentligi bu borada davlat siyosatini shakllantirish va amalga oshirishga doir bir qator ishlarni amalga oshirib kelmoqda.

Korrupsiya muammosi har bir davlatda dolzarb muammo hisoblanadi. Korrupsiya barcha davlatlarda, hatto demokratik davlatlarda ham mavjud.

Korrupsiya – mamlakat iqtisodiyotiga putur yetkazuvchi, davlatning ijtimoiy sohasiga ta'sir ko'rsatuvchi, iqtisodiyotning ishlab chiqarish tarmog'ining zaiflashishiga olib keladigan, korrupsiyaning oqibatlari mamlakat rivojiga to'sqinlik qiluvchi va uning milliy xavfsizligi uchun xavfli illatdir. ya'ni ular odatda davlatning iqtisodiy siyosatini o'zgartiradilar.

Agar korrupsiya tushunchasiga murojaat qiladigan bo'lsak, u holda "korrupsiya" (lotincha *corrumpere* "korrupsiyaga") odatda mansabdor shaxsning o'z vakolatlari va unga ishonib topshirilgan huquqlardan shaxsiy manfaatlar uchun foydalanishini bildiruvchi atamadir. huquq va axloqiy tamoyillar [4].

Yuridik adabiyotlarda "korrupsiya" atamasining ta'rifi bo'yicha ko'plab fikrlar mavjud. Shunday qilib, rus olimi N.F.Kuznetsova korrupsiyani bir shaxsning boshqa shaxs tomonidan pora olishini o'z ichiga olgan ijtimoiy hodisa sifatida belgilaydi [5]. Boshqa bir olim A.I. Dolgov, bu fikrga qo'shilib, korrupsiyani davlat xizmatchilari va boshqa xodimlar tomonidan o'z mansab vakolatlari va imkoniyatlarini shaxsiy manfaatlar uchun sotish deb ta'riflagan. Uchinchi olim B.V.Voljenkin korrupsiyani "davlat (shahar) xodimlari va davlat funktsiyalarini bajarishga vakolatli boshqa shaxslarning o'z mansab mavqei, mavqei va vakolatlaridan shaxsiy boyish maqsadida g'arazli maqsadlarda foydalanishi natijasida hokimiyatning parchalanishidan iborat ijtimoiy hodisa sifatida qaraydi. yoki guruh manfaatlarida" [6]. A.N. Agyboevaning ta'kidlashicha, korrupsiya – bu har qanday mansabdor shaxsning o'zi yoki o'z galar manfaatini o'z foydasiga o'zlashtirib olish maqsadida sodir etilgan jinoyatdir [5].

Jamiyatda korrupsiyaga barham berishdan uchun biz quyidagi muammolarni hal qilishimiz kerak:

– jamiyatda korrupsiyaga nisbatan murosasizlik muhitini shakllantirish;

korrupsiyaga oid huquqbuzarliklarni sodir etish uchun sharoit va sabablarni aniqlash va ularning oqibatlarini bartaraf etish;

– korrupsiyaga qarshi kurashuvchi subyektlarning o'zaro hamkorligini kuchaytirish;

- korrupsiyaga qarshi kurashish bo'yicha xalqaro hamkorlikni rivojlantirish;
- korrupsiyaga oid huquqbuzarliklarni aniqlash, ularga chek qo'yish, fosh etish va tergov qilish.

Korrupsiyaga qarshi kurash strategiyasining asosiy maqsadi davlat tomonidan korrupsiyaga qarshi kurash samaradorligini oshirish, korrupsiyaning har qanday ko'rinishdagi qonun buzalarliklarga nisbatan murosasizlikni ko'rsatish, korrupsiyaga qarshi kurashga butun jamoatchilikni jalb etish va shu orqali korrupsiya darajasini pasaytirishdan iborat.

Ushbu strategiya korrupsiyaga qarshi kurashning asosiy omillarini belgilab beradi.

Bu:

- sohaviy qonunlarning nomukammalligi, normalari amalga oshirilganda ko'pincha korrupsiyaga oid harakatlar sodir etilishi uchun sharoit yaratadi;
- davlat va korporativ boshqaruvning yetarli darajada shaffof emasligi;
- davlat xizmatlarini ko'rsatishda mansabdor shaxslar va aholi o'rtasidagi to'g'ridan-to'g'ri aloqa bilan bog'liq korrupsiya xavfi saqlanib qolmoqda;
- aholining, shu jumladan, byudjet sohasi xodimlarining o'zlarining huquqiy madaniyati darajasi hamon past bo'lib, vijdotsiz mehnatkashlarning undan g'arazli, noqonuniy maqsadlarda foydalanishiga imkon beradi;
- fuqarolar xulq-atvorining korrupsiyaga qarshi modelini va korrupsiyani qabul qilmaslikning ijtimoiy muhitini shakllantirish bo'yicha kompleks va maqsadli axborot ishlarining yo'qligi;
- ayrim toifadagi davlat xizmatchilarining mehnatiga haq to'lash darajasi va davlat xizmatidagi ijtimoiy kafolatlar darajasining yetarli emasligi [8].

Ko'rib turganingizdek, yuqorida korrupsiyaga qarshi kurashish bo'yicha chora-tadbirlar belgilab berilgan. Korrupsiyaga qarshi kurashda asosiy ishtirokchi jamoatchilik hisoblanadi, shuning uchun jamiyatning har bir a'zosi, har bir O'zbekiston fuqarosi korrupsiyaga nisbatan murosasizlik ko'rsatishi, adolatli yashashi, buzg'unchilikka yo'l qo'ymaslik, shu bilan birga, korrupsiyaga qarshi madaniyatga ega

bo'lishi kerak. Ma'lumki, huquqiy madaniyatni yuksaltirmasdan, har bir fuqaroni qonunga hurmat ruhida tarbiyalamasdan turib, qonun normalarini kundalik hayotda faol qo'llash ko'nikmalarini shakllantirmasdan turib, iqtisodiy, siyosiy va ijtimoiy muammolarni samarali hal etib bo'lmaydi. Aholining huquqiy madaniyatini yuksaltirish va huquqiy ongini rivojlantirish mustaqil, demokratik va huquqiy davlat barpo etish, shu bilan birga, korrupsiyaning har qanday ko'rinishlariga toqat qilmaydigan fuqarolik jamiyatini shakllantirishning muhim tarkibiy qismidir. Huquqiy madaniyatni shakllantirish murakkab va serqirra ishdur. Shu bois Qozog'istonda huquqiy madaniyat darajasini oshirish bo'yicha ishlar to'xtab qolmadi va doimiy ravishda olib borildi. Jamiyatning huquqiy ongini shakllantirish va huquqiy madaniyatni yuksaltirishda katta ahamiyatga ega bo'lgan ko'plab normativ-huquqiy hujjatlar qabul qilindi. Mazkur hujjatlarni qabul qilish va hayotga tatbiq etish jarayonida huquqiy madaniyat va huquqiy savodxonlikni oshirishga qaratilgan qator tadbirlar amalga oshirildi. Jumladan, davlat xizmatchilarining ommaviy axborot vositalarida chiqishlari, davra suhbatlari, konferensiyalar, ma'ruzalar, seminarlar, brifinglar, markaziy davlat organlari tomonidan dolzarb huquqiy masalalar bo'yicha internet-konferensiyalari o'tkazildi. Shu bilan birga, "to'g'ridan-to'g'ri liniyalar", joylarga chiqib, fuqarolarni qabul qilish, maslahatlashuvlar tashkil etish yo'lga qo'yildi, doimiy ruknlar tashkil etish, huquqiy mavzularda axborot materiallarini davriy nashrlarda, teleko'rsatuvlar va radioeshittirishlarda joylashtirish ishlari olib borildi. yaratilgan, shuningdek, reklama va tasvir videolari. Huquqni muhofaza qiluvchi organlar ko'magida huquqiy mavzularda huquqiy ko'rsatuvlar, radioeshittirishlar yaratildi va faoliyat ko'rsatmoqda. Lekin bu ish yetarli emas, shuning uchun huquqiy madaniyatni yuksaltirish borasidagi ishlar doimiy, uzluksiz va tizimli ravishda olib borilishi kerak. Yoshlar kelajagimiz ekanini hisobga olib, professional ta'lim o'quvchilarining yuksak huquqiy ongli, yuksak huquqiy madaniyatli shaxs sifatida tarbiyalashimiz zarur. Buni amalga oshirish uchun biz professional ta'lim o'quvchilariga nima "yomon" va nima "yaxshi" ekanligini aytib berishingiz kerak. Bundan tashqari, ushbu uzluksiz huquqiy ta'lim boshlang'ich, o'rta va

o'rta maktablarda huquq fanlarini o'rganish orqali amalga oshirilishi kerak. Bundan tashqari, professional ta'lim o'quvchilarida huquqiy madaniyatning bazaviy darajasini shakllantirish maqsadida umumta'lim maktablarining yuqori sinflarida huquq fanidan fakultativ darslarni tashkil etishni ta'minlash zarur. Masalan, "Inson huquqlari", "Huquq asoschisi", "Huquq tarixi", "Huquqiy madaniyat". Demak, professional ta'lim o'quvchilariga huquqiy ta'lim huquqiy madaniyatni, ya'ni qonunlar asosida yashashni, qonunlarni hurmat qilishni, o'z huquqlarini himoya qilishni, umuman, shaxsning huquqiy ongini yuksaltirishni shakllantirishini ta'kidlash lozim. Demak, birinchidan, ijtimoiy illatga aylangan korrupsiyani faqat huquqni muhofaza qiluvchi organlarning sa'y-harakatlari bilan yengib bo'lmaydi. Korrupsiyaga qarshi kurashish faqat bir shaxs yoki bir guruh shaxslar, davlat organlari yoki hukumatning emas, balki butun jamiyatning asosiy mas'uliyati va burchiga aylanishi kerak. Buning uchun har bir amaldorning aqli pok, buzilmas tafakkuri bo'lishi kerak. Shundagina jamiyat ularga ishonadi.

Ikkinchidan, jamiyatda korrupsiyaga nisbatan murosasizlik tuyg'usini shakllantirish zarur.

Uchinchidan, jamiyatda huquqiy nigilizmga barham berish uchun huquqiy ong, huquqiy savodxonlik va huquqiy madaniyatni yuksaltirish borasidagi ishlarni doimiy va tizimli olib borish zarur.

To'rtinchidan, korrupsiyaga qarshi kurashish nafaqat davlatning, balki davlatning har bir fuqarosining mas'uliyati ekanligini hisobga olish kerak. Va, albatta, korrupsiyaga qarshi kurash hech bo'lmaganda uning qisqarishiga olib keladi.

Korrupsiya butun iqtisodiyotga, milliy xavfsizlikka putur yetkazuvchi, davlat taraqqiyotiga to'sqinlik qiluvchi ijtimoiy illat ekanligi ayon bo'ladi. Shunday ekan, korrupsiyaga qarshi kurash zudlik bilan va tizimli ravishda olib borilishi kerak. Korrupsiyaga qarshi kurashning asosiy omillaridan biri huquqiy madaniyatni, jumladan, korrupsiyaga qarshi kurashish madaniyatini yuksaltirishdir. Binobarin, shaxsning huquqiy ongi, huquqiy madaniyati yuksak bo'lsa, korrupsiyaga oid jinoyatlar ham kamayib boradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YHATI

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 9-yanvaridagi «Jamiyatda huquqiy ong va huquqiy madaniyatni yuksaltirish tizimini tubdan takomillashtirish to'g'risida»gi 5618-sonli Farmoni
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 29-iyundagi “O'zbekiston Respublikasida korrupsiyaga qarshi kurashish tizimini takomillashtirish bo'yicha qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida”gi PF-6103 sonli Farmoni
3. Алауханов Е.О. Криминология: Общая и особенная части. – Алматы: Жеті жарғы, 2008. – С. 315.
4. Волженкин Б.В. Коррупция: Серия «Современные стандарты в уголовном праве и уголовном процессе». – СПб., 1998. – С. 8.
5. Кузнецова Н.Ф. Коррупция в системе уголовных преступлений // Вестник МГУ, Сер. 11. – 1993. – № 1. – С. 21–26.
6. Криминология: Учебник для юрид. вузов / под общей ред. д-ра юрид. наук, проф. А.И. Долговой. – М.: Изд. Группа НОРМА-ИНФРА-М., 1999. – 784 с.